

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1891.   Andra Kammaren.   N:o 10.

Fredagen den 27 februari.

Kl. 2,30 e. m.

§ 1.

Justerades det i kammarens sammanträde den 20 dennes förda protokoll.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:
Att ledamoten i Riksdagens Andra Kammare herr fabrikör O. Olsson, som lider af Erysipelas faciei, tills vidare är hindrad att lemna sängen, intygas på heder och samvete.

Stockholm den 25 februari 1891.

K. Kjerner,
Med. Dr.

§ 3.

För remiss föredrogs Kongl. Maj:ts i senaste sammanträdet bordlagda proposition till Riksdagen med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete; och begärdes dervid ordet af

Herr Wester, som yttrade: Riksdagen tillsatte i fjol ett särskildt utskott för att behandla Kongl. Maj:ts då framlagda propositioner med förslag till lag om olycksfallsförsäkring samt angående en riksförsäkringsanstalt. Då konsekvensen torde fordra, att man äfven nu förfar på samma sätt, och då lagutskottet med sin nuvarande sammansättning saknar den fackkunskap, som behöfves för att behandla sådana frågor som dessa, får jag efter samråd med åtskilliga ledamöter i lagutskottet hemställa, att Riksdagen äfven i år måtte tillsätta ett *särskildt utskott*, för att behandla Kongl. Maj:ts propositioner med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete, med förslag till lag om sjukkassor samt angående anvisande af medel till en riksförsäkringsanstalt och till sjukkasseväsendets befrämjande; och tillåter jag mig hemställa, att, i fall kammaren lemnar sitt bifall härtill, kammaren måtte utse sju ledamöter och sju suppleanter i utskottet.

Jag vill tillika nämna, att i dag göres en liknande hemställan inom Första Kammaren.

Med bifall till hvad herr Wester sålunda föreslagit och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition, beslöt kammaren för sin del att för behandling af Kongl. Maj:ts propositioner med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete, med förslag till lag om sjukkassor och angående anvisande af medel till en riksförsäkringsanstalt och till sjukkasseväsendets befrämjande skulle tillsättas ett särskildt utskott, bestående af sju ledamöter från vardera kammaren; och skulle, jemlikt § 37 mom. 1 riksdagsordningen, Första Kammaren inbjudas att i detta beslut förena sig med Andra Kammaren.

Tillika beslöt kammaren att, i händelse berörda förslag blefve af båda kamrarna antaget, för sin del utse sju suppleanter i det blifvande särskilda utskottet.

Härefter hänvisades till lagutskottet Kongl. Maj:ts propositioner: med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete; och med förslag till lag om sjukkassor; dock under förbehåll att, derest det inom kammaren framställda förslaget om tillsättande af ett särskildt utskott för behandling af, bland annat, nämnda propositioner blefve af Riksdagens båda kamrar antaget, samma propositioner då skulle till detta särskilda utskott öfverlemnas.

Under enahanda förbehåll hänvisades till statsutskottet Kongl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel till en riksförsäkringsanstalt och till sjukkasseväsendets befrämjande.

Vidare hänvisades till statsutskottet följande kongl. propositioner, nemligen:

angående pension å allmänna indragningsstaten åt affidne f. d. landshöfdingen H. G. W. Gyllenrams dotter Beata Lovisa Gustafva Gyllenram;

angående pension åt föreståndaren för landbruksinstitutet vid Ultuna F. G. Norström och föreståndaren för institutets agrikulturkemiska försöksanstalt m. m. H. A. von Post; samt

angående låneunderstöd för anläggning af jernväg mellan Hernösand och Sollefteå.

§ 4.

Efter föredragning af herr *S. J. Boëthius'* på kammarens bord hvilande motion, n:o 172, hänvisades densamma till behandling af konstitutionsutskottet.

§ 5.

Föredrogs och bordlades för andra gången konstitutionsutskottets memorial n:o 1, med uppgift å hvilande förslag till ändringar i grundlagarne.

Enligt vid talmanssammanträde träffad öfverenskommelse hemställde herr talmannen, det kammaren ville besluta att företaga förenämnda ärende till behandling nästa onsdag den 4 instundande mars, och att ärendet då skulle å föredragningslistan uppföras främst bland de ärenden, som blifvit tvenne gånger bordlagda.

Denna herr talmannens hemställan bifölls af kammaren.

Härefter föredrogos men blefvo å nyo bordlagda statsutskottets utlåtanden 17, 18, 19, 20, 21 och 22.

§ 6.

Till bordläggning anmäldes:

bevillningsutskottets betänkande n:o 1, angående vissa delar af tullbevillningen;

lagutskottets utlåtande n:o 13, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af 25 § i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtanden:

n:o 1, i anledning af väckt förslag om ändrad lydelse af § 1 i förordningen angående förbud mot lotterier m. m. den 6 augusti 1881; och

n:o 2, i anledning af väckt förslag om ändring i förordningen angående expeditionslösen den 7 december 1883; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3, i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Kongl. Maj:t rörande sättet för byggnad af statens elektriska ledningar.

Dessa ärenden skulle uppföras främst å föredragningslistan för morgondagens sammanträde.

§ 7.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 2.50 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.

Lördagen den 28 februari.

Kl. $\frac{1}{2}$ 2 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 21 innevarande februari.

§ 2.

Till kammaren hade inkommit följande sjukbetyg, som upplästes:
Att ledamoten af Riksdagens Andra Kammare härads höfdingen h. herr A. Lilienberg är till följd af excem oförmögen att bevista plena i dag intygar.

Stockholm den 28 februari 1891.

Fritz E. C. Wahlquist.

§ 3.

Efter föredragning af ett från Första Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:r 89, med inbjudning till Andra Kammaren att förena sig med Första Kammaren i dennas beslut att ett särskildt utskott, bestående af sju ledamöter från hvardera kammaren, skulle tillsättas för behandling af Kongl. Maj:ts nedannämnda propositioner till Riksdagen:

1:o med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbete;

2:o med förslag till lag om sjukkassor; samt

3:o angående anvisande af medel till en riksförsäkringsanstalt och till sjukkasseväsendets befrämjande;

lades protokollsutdraget till handlingarna, med förklarande att, som Andra Kammaren redan för sin del fattat enhanda beslut, hvilket blifvit Första Kammaren genom protokollsutdrag delgifvet, berörda inbjudning finge anses dermed besvarad.

§ 4.

På derom af herr talmannen gjord hemställan beslöt kammaren att i sammanträdet nästa onsdag den 4 instundande mars företaga val af sju ledamöter och sju suppleanter i det särskilda utskott, Riksdagen beslutat tillsätta för behandling af de i nästförestående § omnämnda kongl. propositioner.

§ 5.

Föredrogs och bordlades för andra gången bevillningsutskottets betänkande n:r 1, angående vissa delar af tullbevillningen.

Herr talmannen hemställde, det kammaren ville besluta, att berörda betänkande skulle företagas till behandling nästkommande lördag den 7 instundande mars och då å föredragningslistan uppföras främst bland de ärenden, som blifvit två gånger bordlagda.

Denna hemställan bifölls.

Vidare föredrogos men blefvo å nyo bordlagda nedannämnda utlåtanden:

lagutskottetets utlåtande n:o 13;

Andra Kammarens fjerde tillfälliga utskotts utlåtanden n:is 1 och 2; samt

Andra Kammarens tredje tillfälliga utskotts utlåtande n:o 3.

§ 6.

Chefen för landtförsvarsdepartementet, herr statsrådet friherre Palmstierna erhöll, på begäran, ordet och anförde: Herr talman, mine herrar! Med anledning af den till mig utaf herr Beckman den 24 dennes ställda interpellation med hänseende till olyckstillbudet vid Marieberg ber jag få anförda följande.

Interpellation angående ammunitionstillverkningen vid Marieberg.

Vid Marieberg fans redan för 65 år sedan ett laboratorium för tillverkning af raketer m. m., och organiserades derstädes år 1832 raketcorpsen, som år 1845 utbyttes emot fyrverkericorpsen, hvilken tillverkade raketer, tändhattar och dylikt, till dess att år 1867 den nuvarande ammunitionsfabriken anlades i sammanhang med antagandet af 1867 års för metallpatroner afsedda bakladdningsgevär. Der tillverkas, förutom metallpatroner för gevär, brandrör och de antändningsmedel för artilleriet, som kunna behövas. Arealen till fabriken har en omkrets af ungefär 20 tunnland.

Sjelfva laboratoriet ligger på toppen af ett ungefär 100 fot högt berg, d. v. s. lika högt som vattenledningscisternen å söder. Staden har under de 60 åren nog närmast sig Marieberg icke så ringa. Nu ligger fabriken ungefär 2,000 fot från staden. Men åt denna sidan ligger en hel del skog. De närmast belägna privathusen ligga på något längre afstånd än 1,000 fot från laboratoriet med skog emellan sig och detta samt betydligt lägre. Några andra byggnader ligga ungefär 1,300 fot derifrån, äfven de skyddade af skog och betydligt lägre.

Trängbataljonens närmaste hus befinna sig på 400 à 500 fots afstånd, men likaledes mycket lägre, så att, äfven om laboratoriet skulle springa i luften, någon fara icke finnes för dessa byggnader. Närmare finnas inga verk eller byggnader.

Om det emellertid i en aflägsen framtid skulle inträffa, att tomtspekulationen ville förvandla den angränsande marken till tomtplatser, då blifver det väl jordegarnes sak att bedöma, om de vilja nöja sig med detta granskap eller de vilja köpa bort fabriken, men icke kan väl en, låt vara farlig fabrik, statens eller privat, vara skyldig flytta från den plats, der den legat öfver ett halft sekel, derför att granarne skulle vilja förtjena mera penningar på sin jord, utan de få

Interpellation angående ammunitionstillverkningen vid Marieberg.

(Forts.)

väl, som sagdt, köpa bort den. Detta hör kanske dock icke så mycket hit.

I laboratoriet får sedan gammalt ej finnas mer än 15 kilogram (35 *ø*) krut, och detta i sjelfva byggnaden, utan på ena långsidan är utbyggt ett mindre rum, och der förvaras krutet. Denna utbyggnad är skild från laboratoriet genom en 3—4 fot tjock stenvägg. I denna utbyggnad fyllas patronhylsorna med krut, hvarefter de inskjutas genom en med jernlucka försedd öppning i det rum, der de genast förses med kulor eller de lösa patronerna med talgproppar, och der-efter finnes ingen fara för explosion. Utom i denna utbyggnad finnas i laboratoriet icke några sprängämnen annat än inlagda i hylsor eller brandrör, d. v. s. ej mera farliga än i soldatens patronväska.

Knallqvicksilfver beredes i ett annat hus nära 500 fot från trängbataljonens närmaste byggnad samt skyddadt af berg och skog mot staden. När knallqvicksilfret är torrt, är det ytterst explosivt. Vid Marieberg är det härutinnan icke någon fara, ty det får här aldrig användas torrt och kan derfor icke i farlighet jämföras med nitroglycerin eller dynamit. Tillverkningen af knallqvicksilfver går som bekant sålunda till, att qvicksilfver löses i salpetersyra i ett vanligt varmt sandbad, hvarefter sprit tillsättes, då knallqvicksilfret utfaller i botten af kärlet. Knallqvicksilfret förvaras sedan såsom fuktig deg under vatten i särskilda flaskor, som äro insatta i en i berget delvis sprängd, delvis murad källare; och denna fuktiga deg kan icke bringas till explosion vare sig genom slag eller eld. På detta sätt har tillverkningen bedrifvits under 24 år och icke i större satsar än $\frac{1}{3}$ kilogram i sänder och icke mer än 3 kilogram om dagen. När det skall användas, tages den fuktiga degen ut och blandas med klorsyradt kali samt med glaspulver, detta när det skall användas till patroner för 1867 års gevär, men med svafvelantimon, när det skall användas till de nya messingspatronerna eller till brandrör, och apteras i ett särskildt hus i patronernas hylsor eller tändhattar.

Faran vid knallqvicksilfrets handterande i nämnda form ligger egentligen i dess giftiga egenskap, hvarigenom arbetarne kunna skadas. Vid arbetet hafva derför arbetarne också näsa och mun ombundna, och satsen står vid behandlingen under nedhängande hufvar med ventilering, så att alla ångor skola gå sin väg. På samma sätt går det till vid Karlsborg, der man har en dylik fabrik.

Det kan ju icke förnekas, att det alltid finnes en fara, der man handterar krut och andra explosiva ämnen. Denna fara har vid Marieberg på senare åren minskats derigenom att man anlagt en ammunitionsfabrik vid Karlsborg, dit en del af fabrikationen flyttats, så att då vid Marieberg år 1885 tillverkades 6 $\frac{1}{2}$ millioner patroner med tillhörande tändsats, tillverkades der år 1889 ungefär en half million och år 1890 720,000; således hade tillverkningen gått ned till omkring $\frac{1}{10}$ mot förut. Resten tillverkades vid Karlsborg.

Hvad beträffar sjelfva platsen för olyckstillbudet, eller det på höjden liggande laboratoriet, är detta ett mindre enväningshus af sten, i midten deladt af en korridor med rum å ömse sidor och alla kakelugnarne mynnande ut i korridoren. En assurancespruta står i korridoren. Sotluckorna voro belägna inne i rummen — ett konstruktionsfel,

som nu är afhjelpat. Huset upplyses genom elektricitet från ammunitionsfabriken, der maskinen har sin plats, och ledningen går öfver stolpar derifrån till laboratoriet. Att dit föra värmeledning har varit ifrågasatt, men förslaget strandade på de stora kostnader, detta skulle medföra. Laboratoriet ligger nemligen så högt, att stadens vattenledning ej kan trycka upp vatten dit, utan särskildt pumpverk hade erfordrats med i berget nedsprängda rör, hvilket skulle blifvit mycket dyrt. I utbyggnaden på ena långsidan af huset var vid tillfället endast 8 kilogram löst krut, och i rummet, der branden utbröt, stod veckans tillverkning i fjerdingar, ungefär 100,000 lösa patroner med isatta talgproppar, och på grund af förut såväl inom som utom landet anställda försök anser man, att dessa icke gerna kunna bringas till explosion utan i ganska små kvantiteter, och då utan fara för granskapet.

Interpellation angående ammunitionstillverkningen vid Marieberg.

(Forts.)

Sjelfva elden blef icke mycket omfattande, såsom man kan se deraf att reparationsarbetet gått till tio kronor, men kunde naturligtvis blifvit mycket svårare. Efter gjorda undersökningar kan man med säkerhet antaga, att elden härledde sig från den inåt rummet vettande sotluckan, hvilket konstruktionsfel jag förut anmärkt. Den upptäcktes kl. $\frac{3}{4}$ på 4 på morgonen af den som vanligt patrullerande nattvakten. För att kontrollera honom har man på olika ställen anbragt kontrollur. Då han skulle uppvrida kontrolluret å utbyggnaden med den å ytterdörren hängande nyckeln, märkte han brandlukt och såg rök utströmma ur nyckelhålet till dörren. Vid närmare efterseende genom fönstret fann han en liten låga och skyndade då enligt instruktionen att genast väcka den uti fabriksbyggnaden boende sergeant Münster, som hade nyckeln till laboratoriet. Denne utlemnade nyckeln, kastade kläderna på sig och sprang upp, skickade sedan nattvakten att väcka flere af personalen och att allarma brandcorpsen. Då han genom fönstret såg eld och rök, sönderslog han fönstret och gick in i rummet försedd med en skofvel med snö för att söka släcka elden. Sedan tillkommo en sergeant Rundberg och en mekanikus Öhman, hvilka hjälpte till att inbära snö till en hög om 3 fot, som täckte brandstället, hvarefter dessa tre personer och nattvakten uttogo genom fönstret de 15 tunga, med patroner fyllda fjerdingarne, så att när brandcorpsen anlände, var elden släckt, hvadan dess åtgöranden inskränktes till att upphugga golfvet kring brandstället för att efter se att ej eld kunde der vara fördold.

Efter att sålunda hafva sökt för kammaren klargöra förloppet och vitsordande dessa fyra personers raskhet och oförskräckthet samt meddelande att den, som först ingrep, nemligen sergeant Münster, blifvit af sitt befäl anmäld att erhålla någon utmärkelse, får jag öfvergå till ett direkt besvarande af de framställda frågorna:

1:o Äro med anledning af den nyssnämnda vid Marieberg timade tilldragelsen åtgärder vidtagna i syfte att bereda större trygghet för de vid kronans ammunitionsfabriker sysselsatta arbetare och i närheten boende personer?

Härå svaras nej, när det icke ansetts behöfligt, med undantag af de nu nämnda sotluckornas flyttande;

2:o Är den uppgift med verkliga förhållandet öfverensstämmande

Interpellation angående ammunitionstillverkningen vid Marieberg. att knallqvicksilfver beredes i en på icke synnerligen stort afstånd från såväl trängbataljonens etablissement som hufvudstaden belägen fabriksbyggnad? — hvarå svaras ja;

3:o och om så är fallet, anser herr statsrådet, att sådant allt framgent bör ega rum, då detta sprängmedel, ehuru icke hänförligt till de i kungl. förordningen af den 21 oktober 1869 afsedda sprängämnen, dock torde i farlighet böra likställas med nitroglycerin, hvars tillverkning ej må drifvas i stad eller köping eller på mindre afstånd derifrån än adertontusen fot i rät linie räknadt? — hvarå svaras ja, enär denna tillverkning, såsom den der bedrifves, icke anses synnerligen farlig.

Herr Beckman yttrade: Herr talman, mine herrar! Jag får härmed till herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet framföra min tacksägelse för den fullständiga utredning, som han i anledning af mitt spörsmål lemnat. Jag skyndar att nämna, att den synes väsentligt egnad att befrämja det mål som af mig med interpellationen åsyftades, nemligen tillfälle att bedöma i hvad mån de farhågor, som framkallats genom skildringarne i pressen, varit grundade på fullgiltiga skäl eller må hända hvilat på en öfverdrifven uppfattning af farans beskaffenhet. Men om den onekligen var lugnande denna utredning, får jag dock tillägga, att den, om jag så må uttrycka det, skulle hafva varit det ännu *mera*, om den varit det något *mindre*. Särskildt vill det synas, som om herr statsrådet och chefen för landtförvarsdepartementet må hända icke tillräckligt framlagt förhållandet i ett viktigt afseende och beaktat den härmed förbundna faran för arbetarne, nemligen i fråga om den vid laboratoriet nu använda metod för uppvärmningen. Herr statsrådet har upplyst derom, att dessa beryktade sotluckor numera blifvit ändrade, men han har samtidigt uttalat att värmeledning alltjemt icke anses behöflig, utan att laboratoriet fortfarande skall uppvärmas genom kakelugnar. För en icke-fackman är det svårt att hysa någon bestämd åsigt rörande möjligheten af fullständig trygghet med nu rådande anordning. Men det bör jag nämna, att det icke enligt de uppgifter jag erhållit lärers finnas någon enda liknade enskild tillverkning i vårt land, der icke uppvärmningen sker genom ledningar och der det icke ansetts nödvändigt, att tillträdet till eldstaden är förlagdt utom byggnaden. Det yttrades att faran icke vore så synnerligen stor. Men kan då icke tänkas att genom bristfällighet i dessa inne i huset belägna kakelugnar en olycka kan inträffa på dagen, under det arbetet pågår? *Då* torde olyckan blifva af fruktansvärd beskaffenhet. Det må ju vara möjligt att icke granskapet hotas af någon fara vid en explosion af 100,000 patroner, emedan, påstår man, de skola explodera så småningom den ena efter den andra. Men för arbetarne inom hus är i alla händelser vid en explosion faran obestridlig. Och ännu en sak. Af herr statsrådets anförande tyckes framgå att om en olycka inträffar, de åtgärder för släckning, som nu äro vidtagna, skola befinnas alldeles otillräckliga. Såsom skäl härför uppgafs den stora kostnad, som inrättandet af en vattenledning skulle medföra. Nu var det en lycka att snö fans tillgänglig. Annars hade högst sannolikt de män som sökte släcka elden fått sätta lifvet till.

Hvad beträffar tillverkningen af knallqvicksilfver, anser jag de nu lemnade upplysningarna egnade att i hufvudsak aflägsna de yppade farhågorna. På samma gång synes det dock icke alldeles otänkbart att äfven här en olycka skulle kunna inträffa. Redan i följd af denna möjlighet synes det mig märkligt, att tillverkningen förlagts så nära trängbataljonens exercishus och dess exercisplats.

Några vidare anmärkningar har jag icke att göra rörande herr statsrådets anförande.

Emellertid har jag, herr talman, ännu ett annat syfte med denna min interpellation. Som bekant har man länge önskat att få till stånd en lagstiftning rörande sprängämnen, hvilken bättre än den nu gällande motsvarar berättigade fordringar på skydd både för arbetare och för kringboende personer. År 1882 förordnades sakkunnig person att förrätta en tillfällig inspektion af de fabriker, som tillverka farliga sprängämnen. Han utsträckte, i förbigående sagdt, denna inspektion äfven till Marieberg, och i en promemoria, som ingafs både till civildepartementet och till generalfälttygmästaren, påpekade han åtskilliga betänkliga missförhållanden der ute. Dessa lära ju dock, jag skyndar att tillägga det, numera till det väsentligaste vara afhjelpa. I sammanhang med denna inspektion utarbetades ett förslag till ny författning i frågan. År 1883 var detta förslag färdigt. År 1884 utsändes det till myndigheters och sakkunniges hörande. Ända sedan denna tid har emellertid frågan icke vunnit sin lösning. Ännu står man på samma punkt. Ännu har det ej lyckats att för vårt land få en mera omfattande sprängämneslagstiftning, berörande icke blott krut och nitroglycerinhaltiga sprängämnen, utan alla slags häftiga så väl sprängämnen som sprängmedel. Jag har föreställt mig att en erinran, på detta mera offentliga sätt, derom att inom sjelfva kronans hank och stör kunna inträffa olyckor sådana som den i Vaxholm och olyckstillbud sådana som det vid Marieberg skulle vara egnad att påskynda regeringens arbete för en lagstiftning i detta viktiga ämne.

Men när en sådan lagstiftning en gång kommer till stånd, då anser jag att ovilkorligen Kongl. Maj:ts och kronans inrättningar af ifrågavarande slag böra i afseende å försigtighetsåtgärder till skydd för arbetares och kringboende personers trygghet till lif och egendom vara underkastade åtminstone lika stränga föreskrifter som enskildes fabriker. Ty om *en* sak tänker jag vi kunna alla vara ense: faran må å ena sidan ha blifvit något öfverskattad, å den andra må hända underskattad, så är den dock uppenbarligen alldeles densamma vid statens som vid enskildes verk. Det utgör icke något skyddspatent mot olycksfall att man råkar vara anställd i Kongl. Maj:ts och kronans tjänst.

Till slut vill jag påpeka ännu något, hvarom jag vågar hoppas att man så väl på statsrådsbanken som inom denna kammare i öfrigt hyser en fullt enig uppfattning, och det är, att staten såsom arbetsgifvare har en ovilkorlig pligt att i alla afseenden gifva ett godt exempel. Den bör ovilkorligen i fråga om tryggandet af arbetarnes lif gå i spetsen för den rörelse för åstadkommande af skyddsåtgärder

Interpellation angående ammunitionsstillverkningen vid Marieberg.

(Forts.)

vid arbetet, som nu pågår äfven i Sverige liksom i andra länder. Det är statens oeftergifliga skyldighet att i detta afseende vara för andra arbetsgifvare ett upphöjdt föredöme.

Härmed förklarades öfverläggningen i detta ämne slutad.

§ 7.

*Angående
décharge för
banko-
fullmäktige.*

Till kammarens afgörande förelåg till en början bankoutskottets memorial n:o 2, angående verkställd granskning af riksbankens styrelse och förvaltning.

I detta memorial hemställde utskottet, att ansvarsfrihet måtte beviljas fullmäktige i riksbanken för förvaltningen af denna banks hufvudkontor samt dess afdelningskontor i Göteborg, Malmö, Jönköping, Kalmar, Luleå, Vexjö, Visby och Östersund under år 1889, äfvensom för de beslut och åtgärder, som finnas antecknade i fullmäktiges protokoll för tiden från och med den 15 januari 1890 till samma dag innevarande år.

Efter uppläsande häraf anförde:

Herr Lyttkens: Ehuru jag icke har något yrkande att göra, utan instämmer i utskottets hemställan om beviljande af full ansvarsfrihet för fullmäktige, kan jag dock icke underlåta att fästa uppmärksamheten på ett förhållande, som verkligen förtjenar att ett ögonblick tagas i skärskådande.

Vi se af de ständigt återkommande motionerna vid riksdagen, att man öfver allt i landsorten önskar, så vidt möjligt, erhålla afdelningskontor af riksbanken uti de respektive residensstäderna; och jag för min del anser, att det är af största vikt, att detta så snart som möjligt och så vidt det är möjligt blir en verklighet. När man nu, i likhet med mig, hyser den öfvertygelsen, att dessa afdelningskontor skulle blifva för så väl banken som landet till nytta, likasom för den allmänna affärsrörelsen, i det att dels räntorna kunde blifva billigare, dels en sund och ordentlig bankrörelse kunde uppstå; när man är af den åsigten, att det förr eller senare blir nödvändigt att indraga de privata bankernas sedelutgifningsrätt, och derigenom blifver i första ögonblicket en inskränkning i deras lånerörelse, så måste något annat sättas i stället, så att icke affärsrörelsen alldeles stockas och rubbas, och det ej kan vara eller blifva annat än att utvidga riksbankens rörelse så till storlek som till rum, så att bankrörelsen på de skilda orterna tillgodoses genom inrättande af riksbankens afdelningskontor öfver allt der de behöfvas, men när man nu ser det förhållande, som eger rum vid de redan befintliga afdelningskontoren, att nemligen räntan å de använda medlen i allmänhet är så låg, ja, så att på ett ställe — vid kontoret i Kalmar — nettovinsten uppgår till endast 0,95 procent — då kan man hysa betänkligheter för inrättande af sådana afdelningskontor och då frågar man sig: *Huru är det möjligt att ett kontor kan lemna så dåligt resultat?*

Förlidet år erhöles en s. k. förklaring till följd af herr Hörn-

feldts reservation. Och af det svar, som dervid afgafs, framgick, att man hade att laborera med en hel del gamla skulder till kontoret ifrån den tid, då kontoret lydde under hufvudkontoret i Stockholm; att dessa papper dels skulle vara alldeles underhålliga, dels förfalskade; och att ställningen vore sådan, att en af de värde styrelseledamöterna hade ansett sig befogad att — för att rädda så mycket som möjligt — vidtaga åtgärder, om hvilkas rättmätighet tankarne måste vara ganska delade. Nu äro dock så många år förflutna, sedan kontoret anlades, att de fordringar, som grunda sig på då omnämnda underhålliga papper, borde vara afskrifna, hvarigenom kontoret äntligen kunde komma i en sund och naturlig ställning. Men huru gestaltar sig saken i verkligheten? Jo, man finner, att under det de andra kontorens ställning är ganska betydligt förbättrad nu emot förlidet år, har deremot nettovinsten vid detta kontor endast ökat från 0,82 till 0,95 procent. Det är verkligen en så osund ställning för ett afdelningskontor, att åtminstone jag för min del måste anse, att bankoutskottet bort lemna en förklaring deröfver, så att dessa siffror icke stått der så nakna — utan någon som helst antydan om orsaken till att kontoret icke kunnat höja sig öfver denna låga ståndpunkt — och så att motståndarne till afdelningskontoren icke kunnat till sitt stöd åberopa dessa dåliga siffror. Det är väl känt, att affärsrörelsen varit ganska rubbad i Kalmar län. Man vet, att der varit mångfaldiga cessioner o. d. Men den krisen är ju nu öfverstånden. De andra bankerna börja repa sig och gifva en visserligen icke stor, men dock med hänsyn till den genomgångna krisen försvarlig utdelning på sina aktier; riksbankens afdelningskontor deremot står kvar på denna låga ståndpunkt.

*Angående
décharge för
banko-
fullmäktige.
(Forts.)*

Herr talman! Jag har intet yrkande att göra annat än om bifall till utskottets hemställan; men jag tycker dock, som nämndt, att utskottet bort lemna en förklaring öfver nu berörda förhållanden, så att man finge veta, om verkligen det icke ännu är slut med de gamla förfalskade och från forna tider kvarvarande papperen, eftersom kontorets ställning ännu är densamma, eller hvaruti orsaken består till kalmarkontorets ringa vinst på de till detsamma förskjutna penningar.

Herr Månsson: Säsom svar på den nästföregående talarens yttrande ber jag att få säga några ord.

Inom bankoutskottet meddelades den upplysningen, att det dåliga resultatet vid kalmarkontoret fortfarande härledde sig ifrån den omständigheten, att kontoret hade kvar en del gamla papper utaf sådan natur, att de vållade kontoret förlust — nemligen ifrån den tiden, då ifrågavarande distrikt lydde under hufvudkontoret. Det vore företredesvis detta, som vållade, att vinsten icke blefve större.

En annan omständighet kan också läggas härtill, den nemligen, att det finnes åtskilliga af statens verk och inrättningar, bland annat tullen, som icke använda bankkontoret för sin verksamhet. Utskottet har i en särskild punkt påpekat, att så är förhållandet litet hvarstädes; men man har tyckt sig finna, att en dylik praxis gjort sig gällande i vidsträcktare mån än annorstädes just i Kalmar. Och det

Angående är ju uppenbart, att ett sådant förhållande måste medföra, att kon-
 décharge för torets verksamhet icke blir hvad den annars kunde blifva.

banko-
 fullmäktige.
 (Forts.) Ehuru utskottet icke ansett sig särskildt behöfva påpeka detta,
 har jag dock nu, med anledning af den förste talarens yttrande, an-
 sett mig såsom svar derpå böra framhålla dessa tvenne i korthet an-
 tydda omständigheter såsom de viktigaste orsakerna till det öfver-
 klagade missförhållandet vid afdelningskontoret i Kalmar.

Herr Lyttkens: Den förklaring, som nu blifvit afgifven —
 att nemligen det ifrågavarande missförhållandet skulle bero på de
 gamla papperen från den tid, då Kalmar län hörde till de distrikt,
 som hade lånerörelse i Stockholm — vill jag visst icke betvifla, då
 ju den ärade utskottsledamoten måste hafva fullkomligt reda derpå.
 Men hur kan det vara möjligt att dessa fordringar ej äro redan af-
 skrifna, och då ej mer än cirka 11,000 kronor af kontorets fordringar
 under året förts utom linien, så kan det knappast vara möjligt att
 dessa gamla fordringar skola vara det som åstadkommit det dåliga
 resultatet. Men på det att det en gång måtte blifva någon ordning
 med dessa förhållanden, vore det väl så godt, om man nu förde alla
 de ifrågavarande fordringarna »utom linien», så att kontoret sedan
 finge röra sig sundt och ordentligt utan att hafva detta gamla, som
 tynger och missvisar. Men för öfrigt måste jag säga, att det kan
 icke gerna vara möjligt, att det skulle vara endast dessa gamla pap-
 per, som vållade det nämnda missförhållandet. Det måtte nog ändå
 vara något annat derjemte. Jag skulle för min del anse det rådligt,
 att man gjorde en utredning för att få veta orsaken till att kalmar-
 kontoret lemnar så liten ränta. Det är visserligen sant, att det icke
 är mycket bättre i Karlstad. Men kontoret derstädes är så nytt, att
 man icke ännu kan bedöma förhållandena med afseende på detsamma.

Som sagt, jag har intet yrkande att göra; men jag har ej kun-
 nat underlåta att fästa uppmärksamheten på, att det dock varit allt
 för länge som ställningen vid detta kontor varit otillfredsställande.

Herr friherre Fock: Jag skall be att några ögonblick få upp-
 taga kammarens tid med anledning af den näst föregående talarens
 yttranden.

Den omständigheten, att afdelningskontoret i Kalmar lemnar så
 liten ränta, har af en föregående talare till en del blifvit förklarad.
 Men det finnes äfven andra faktorer än de af honom påpekade, som
 härvid medverkat. Det är, såsom herrarne veta, vid de nyinrättade
 afdelningskontoren föreskrifvet, att kontorets styrelse icke får utlemna
 några lån eller kreditiv mot blott namnsäkerhet, med undantag af
 afbetalningslån, utan framställningar i denna riktning skola göras hos
 fullmäktige. Upprepade gånger har från afdelningskontoret i Kalmar
 anhållits om någon utsträckning i nämnda afseende, med framhållande
 deraf, att affärsvanorna i denna trakt äro sådana, att för en ökad
 rörelse vid kontoret en dylik åtgärd vore af behovvet påkallad. Banko-
 fullmäktige hafva dock icke — åtminstone icke ännu — ansett sig
 böra tillmötesgå en så beskaffad framställning.

En annan omständighet, som bör tagas med i räkningen, är kon-

kurrensen med andra bankinrättningar. När riksbanken öppnar ett afdelningskontor, så nedsättes räntefoten. De andra bankerna tvingas att följa med. Detta är — såsom jag tror den förste talaren nämnde — en bland de stora fördelarne af ett afdelningskontor. Men de andra konkurrerande bankerna kunna i många fall — kanske icke minst på ifrågavarande plats — tillmötesgå de lånesökande genom att lemna dem fördelar, som riksbanken icke kan medgifva. Dit hör t. ex. just afbetalningslånen. Dessa lån lemnas nu på två och ett halft år med en afbetalningsskyldighet af en femtedel för hvarje half-år. Det är mig bekant, att sparbanker och andra bankinrättningar, för att draga de lånesökande till sig, lemna dylika lån på billigare betalningsvilkor, d. v. s. med långsammare amortering — en åtgärd, som för mängden af lånesökande icke kan annat än i många fall vara tilltalande. Det har därför varit väckt motion — bland annat vid förliden riksdag — derom, att riksbanken äfven skulle lemna afbetalningslån med längre amorteringstid; och jag för min ringa del har hyst den åsigten, att riksbanken så borde göra, ehuru fullmäktiges pluralitet varit af en annan mening. På detta sätt hafva emellertid afbetalningslånen till stor del dragits från det ifrågavarande kontoret.

*Angående
décharge för
banko-
fullmäktige.
(Forts.)*

Hvad vidare beträffar lånen mot in-teckningar, så hafva äfven dessa minskats derigenom, att den rika tillgången på penningar i de andra bankerna gjort, att man med verklig hunger kastat sig öfver dessa slags säkerheter. Äfven denna omständighet har ej obetydligt inverkat på rörelsen vid det ifrågavarande kontoret. Det kan ju i allmänhet vara flera olika omständigheter, som medverka dertill, att rörelsen vid ett kontor tillfälligtvis går ned, för att kanske sedermera åter tillfälligtvis gå upp. För närvarande känner jag inga andra orsaker till förhållandena vid kontoren i Kalmar och Karlstad, än dem jag nu nämnt.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad samt efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition biföll kammaren utskottets hemställan.

§ 8.

Härefter föredrogs lagutskottets utlåtande n:o 12, i anledning af väckt motion om ändring i gällande lagbestämmelser rörande äktenskaps afslutande inför borgerlig myndighet.

Utskottet hemställde, att berörda inom Andra Kammaren af herr A. Olsson i Ornakärr afgifna motion, n:o 69, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Motionären, herr Olsson i Ornakärr, erhöi ordet och yttrade: Som lagutskottet i sin motivering gifvit utredning i den sak, hvarom min motion handlar, så att vederbörande icke behöfva vara i ovisshet om den rätta uppfattningen och tillämpningen af der berörda lag-

Angående rum, skall jag icke tillåta mig att göra något yrkande om bifall till
décharge för min motion.
banko-
fullmäktige.
 (Forts.) Vidare anfördes icke. Utskottets hemställan bifölls.

§ 9.

I ordningen förekom härnäst statsutskottets utlåtande n:o 17, angående riksgäldskontorets förvaltning under den tid, som förflutit, sedan ansvarsfrihet senast tillerkändes fullmäktige i nämnda kontor.

Punkterna 1 och 2.

Lades till handlingarna.

I punkten 3 hemställde utskottet, att Riksdagen må besluta att åt fullmäktige i riksgäldskontoret uppdraga att, på sätt fullmäktige må pröfva lämpligt, tillse, att styrelsen för bergslagernas jernvägsaktiebolag i främsta rummet erlägger förfallen och hädanefter förfallande ränta å bolagets obligationsskuld till riksgäldskontoret och först, sedan räntan blifvit vederbörligen gulden, verkställer amortering derå.

Efter uppläsande häraf anförde :

Herr Thermænius: Redan 1887, då en med denna likartad fråga var före i riksdagen, hade jag tänkt yttra mig i densamma; men när den nu kommit igen en gång till i ungefär samma skick, anser jag mig icke stå till svars inför mig sjelf, om jag skulle låta det få gå utan vidare, såsom här är föreslaget.

Fullmäktige säga, att »Riksdagen synes hafva ansett, att staten icke borde i förhållandet ingripa, så länge öfrige innehafvare af bolagets obligationer låte vid förfarandet bero».

Ja, det kan ju vara ett slags skäl att låta saken vara, det, att andra obligationsinnehafvare icke hafva befattat sig dermed. Af jernvägsstyrelsens egen förklaring synes dock, att det icke varit alldeles tyst med den saken, utan att det verkligen funnits andra obligationsinnehafvare, som hafva haft någonting att säga just i det syfte, i hvilket statsrevisorerna nu gjort anmärkning. Dessutom förstår jag icke heller, hvartill det skall tjena, att den ene väntar på den andre, under det man ser, att skulden oupphörligen ökas; och då det är tydligt ådagalagdt, att dröjsmål med att röra i saken orsakar staten ständigt ökade fordringar hos jernvägsbolaget. Snarare synes det mig hafva varit riksgäldsfullmäktiges pligt att under dylika förhållanden se till, att man måtte stämma i bäcken, och att det icke får gå så långt, att statens fordringar blifva ju längre, desto större, och förlusten till sist må hända icke kan täckas på något annat sätt än så, att staten får köpa in jernvägen.

Det kan ju också hända, att det är meningen. Här talas ju nemligen i fullmäktiges utlåtande om att »denna mycket grannlaga fråga torde behöfva skärskådas äfven från andra synpunkter än de af revisorerna framställda». Det synes mig, som om det skulle hafva varit godt, om man fått reda på, hvad det kan vara för synpunkter, som man icke af grannlagenhetsskäl får vidröra. Må hända dessa synpunkter skulle gifvit Riksdagen anledning att uttala sig något närmare om hvad som kunde varit att göra, än hvad som föreslås i den nu föredragna punkten. Der står nemligen, så vidt jag kan förstå, icke annat än en påminnelse om hvad fullmäktige ha att göra, något som de borde känna till utan en dylik påminnelse.

*Angående
décharge för
banko-
fullmäktige.
(Forts.)*

På ett annat ställe i utskottets motivering heter det, att fullmäktige »med nit och omsorg uppfyllt sitt viktiga och ansvarsfulla kall». Jag föreställer mig, att äfven om, som det står i betänkan- det, Riksdagen försummat att göra några framställningar i frågan, det tillhör fullmäktige att, om de äro nitiske och omsorgsfulle tje- nare, se statens rätt till godo, äfven om husbonden, som här är Riks- dagen, försummat sig. Jag kan sålunda alls icke finna, att fullmä- ktige gjort sig förtjent af det vitsord, som utskottet här gifvit dem, eller att de med nit och omsorg uppfyllt sitt viktiga och ansvars- fulla kall. Jag tycker också på den grund, att det är öfverflödigt och otillbörligt att i detta fall ge dem en särskild påstöt om att göra sin pligt; det borde fullmäktige, såsom förut är sagdt, veta ändå.

Ehuru jag icke vill göra något yrkande, har jag dock velat säga detta och får på samma gång tillägga, att grannlagenheten eller hän- synsfullheten emot det bolag, hvarom här är fråga, har varit alldeles för stor. Jag tror mig hafva litet reda på, huru man i liknande fall går till väga mot statens enskilda låntagare och att man derfor med afseende på denna sak kan tillämpa det kända ordspråket: de små tjufvarne hänger man, men de stora låter man gå!

När här vidare talas om, att fullmäktige skola, på det sätt de pröfva lämpligt, tillse att bolaget uppfyller sina förbindelser, så vill jag också hafva tillagt det, att när uppgörelsen en gång kommer till stånd — och af hvad man ser i tidningarna, synes nu något i den vägen vara i görningen — bolaget då måtte såsom ett hederligt bo- lag betala ränta på den förfallna kupongskulden. Om detta också icke kan vara dess *lagliga* skyldighet, så är det åtminstone dess moraliska; och det borde rätteligen hafva varit intaget i den här föredragna punkten, att riksgäldsfullmäktige må se till att det verk- ligen så sker. Detta vore väl ej för mycket begärdt af bolaget, då det tagit sig så här lång kredit.

Jag har, som sagdt, intet yrkande att göra, men har ansett mig böra nämna detta.

Herr E. G. Boström: Jag anhåller, att kammaren måtte till- låta mig att med anledning af den siste talarens yttrande säga några ord.

Såsom herrarne behagade inhemta af de handlingar, som före- ligger för Riksdagen, har den sak, hvarom nu är fråga, redan två gånger förut varit före i riksdagen, nemligen åren 1885 och 1887.

Angående
décharge för
banko-
fullmäktige.
(Forts.)

Statsrevisorerna för åren 1884 och 1886 hafva nemligen båda åren gjort anmärkning i frågan, och Riksdagen förklarade då båda gångerna, att statsrevisorernas anmärkning visserligen icke vore ogrundad, men att förhållandena vore sådana, att icke någon särskild åtgärd vore påkallad. Det är ju alldeles gifvet, att fullmäktige i riksgäldskontoret, som hafva att utföra Riksdagens uppdrag, icke kunde mot dessa af Riksdagen gjorda uttalanden verkställa någon åtgärd i frågan; och de kunde det så mycket mindre, som riksgäldsfullmäktige i detta fall icke kunnat ingripa mot banbolaget på annat sätt, än att de fördrat lagsökning på förfallna, icke inlösta kuponger. Resultatet af en sådan åtgärd hade icke blifvit något annat, än att bolaget blifvit försatt i konkurs, och således antingen staten eller någon enskild fått inköpa banan; och om dervid icke kunnat arrangeras så, att fulla obligationsbeloppet blifvit betaldt, så hade följaktligen staten kommit att göra en stor förlust.

Såsom herrarne ha sig bekant, finnes icke något stadgande i riksgäldsfullmäktiges reglemente, som berättigar fullmäktige att inköpa en bana. De skulle sålunda varit tvungne att nöja sig med den köpare, som kommit, och med hvad han velat betala. Vid sådant förhållande, då Riksdagen sammanträder årligen och årligen har att taga detta ärende under pröfning, synes det mig icke kunna läggas fullmäktige till last, att de afvaktat Riksdagens eget uttalande och icke genom sina åtgärder på förhand bundit Riksdagens händer.

Härmed förklarades öfverläggningen slutad; och efter af herr talmannen i sådant afseende gifven proposition biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 4 och 5.

Lades till handlingarna.

Punkten 6.

Bifölls.

§ 10.

Föredrogs och bifölls statsutskottets utlåtande n:o 18, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående eftergift af viss del af kronans rätt till danaarf efter arbetaren Karsten Ekberg från Hesseberga.

§ 11.

Om inlösen
till statsver-
ket af vissa
frälseskatte-
räntor.

Till behandling förekom vidare statsutskottets utlåtande n:o 19, i anledning af väckt motion om inlösen till statsverket af vissa frälseskatteräntor.

I en inom Andra Kammaren väckt, till statsutskottet remitterad motion (n:o 89) hade herr *Nils Olsson* i Åttersta, med hvilken herr

J. A. Sjö m. fl. instämt, föreslagit, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för inlösande till statsverket af dels sådana skattefrälseräntor, som för närvarande äro från jordeganderätten skilda, utan hinder deraf att samma räntor tillförene varit med jordeganderätten förenade, och dels sådana räntor, hvilka nu utgå af hemman, som tillika med hemmanets ränta ursprungligen tillhört kronan och af denna blifvit försälda till enskilde, i hvilkas hand jord och ränta vid köpet från kronan varit förenade.

Om inlösen till statsverket af vissa frälsekatte-räntor.
(Forts.)

Utskottet hemställde emellertid, att ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Efter det denna utskottets hemställan blifvit uppläst, begärdes ordet af

Herr Olsson i Åttersta, som yttrade: Det är gifvet att jag, i likhet med motionärer i allmänhet, icke med nöje funnit min motion afstyrkt; men jag må säga, att jag blifvit än mer förvånad öfver den minst sagdt lättvindiga behandling, som statsutskottet har egnat den. Detta kan må hända endast deraf förklaras, att statsutskottet, som vid två föregående tillfällen har afstyrkt motioner i enahanda syfte och sedan också funnit Riksdagen bifalla utskottets hemställan, nu blott ansett sig handla i full konsekvens med sina föregående beslut. Jag hade dock trott och hoppats, att utskottet skulle ingått i en något allvarligare pröfning af frågan, ty den är dock icke af så ringa vikt och betydelse.

Jag skulle nästan vara frestad att här begagna ett uttryck, som för några dagar sedan fälades i kammaren, eller att »slå utskottet på fingrarna», men det är ett fult uttryck, och jag vill därför icke begagna det. Men jag skall ändock tillåta mig att med några ord dels meddela några upplysningar, dels kritisera en smula hvad utskottet sagt.

Utskottet säger, att det icke kan tillstyrka inlösen af räntor, »hvilka så väl med afseende å deras tillkomst som deras storlek och beskaffenhet varit beroende på enskildt aftal mellan räntegifvare och räntetagare». Det förvånar mig mycket, att utskottet kan tala på sådant sätt, då jag i min motion hemställt, att Kongl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för inlösen af sådana räntor, som ursprungligen varit kronans. Jag har aldrig talat om sådana der räntor, som tillkommit genom aftal mellan enskilda personer. Jag vet visserligen, att sådana räntor finnas, ehuru de äro få, som tillkommit genom aftal mellan enskilda personer, men de allra flesta räntor, som ännu äro oinlösta och som af kammarkollegium benämnas frälsekatte-räntor, hafva ursprungligen tillhört kronan och äro från henne försälda i slutet af 1640-talet, d. v. s., i slutet af det trettioåriga kriget under drottning Kristinas regering. Blott den omständigheten, att räntan och jorden någon gång under tidernas lopp varit förenade, gör, att kammarkollegium benämner dem frälsekatte-räntor; men såsom jag nyss nämnde och nu ytterligare ber att få betona, hafva

Om inlösen
till statsver-
ket af vissa
frälsekatte-
räntor.

(Forts.)

de ursprungligen tillhört kronan, som sedan sålt dem och för dem erhållit liqvid. Då kan jag omöjligen finna, att icke staten är skyldig att för att göra innehafvarne af dylika hemman likställda med innehafvarne af annan skattejord inlösa dessa räntor.

Det är nu föga utsigt att något kan vinnas, ty antagligt är, att Första Kammaren med vanlig raskhet med bifall till utskottets förslag affärdar frågan. Det är således ingenting annat att vinna, derigenom att denna kammare -- såsom jag hoppas kommer att ske -- bifaller motionen, än att man derigenom får en opinionsyttring, så att frågan möjligen en annan gång kunde återupptagas och blifva något bättre utredd än nu. I synnerhet hyser jag den förhoppning, att denna kammare skall bifalla förslaget. Faller det här, så kan det antagligen icke på många år återupptagas, och denna kammare, som alltid visat sig sträfva för åstadkommande af en mera jemn och rättvis fördelning af skattebördorna, hoppas jag under sådana förhållanden icke skall neka sitt bifall till min framställning. Det är ju också icke fråga om något positivt beslut, utan endast om en skrifvelse till regeringen med begäran, att den ville låta verkställa utredning, huru vida icke dessa återstående räntor jemväl kunde inlösas.

Såsom det allra viktigaste skälet för att utskottet bort egna frågan en litet mera omsorgsfull behandling vill jag påpeka, att kammarkollegium icke med säkerhet kan skilja mellan räntor af frälsekatte- och skattefrälse-natur. Jag var senast i går nere i kammarkollegium och hade ett längre samtal med tjänstemännen, och de förklarade sjelfva, att de icke med säkerhet kunde skilja mellan olika räntenaturer. Och under sådana förhållanden kan man ju ej med säkerhet veta, huruvida Riksdagens och regeringens samstämmade beslut af år 1885, att skattefrälseräntorna skulle inlösas, verkligen blifvit genomfördt i full utsträckning. Att kammarkollegium icke kan med full säkerhet skilja på olika räntenatur är åter beroende dels på bristen på anteckningar från äldre tider, dels på sväfvande och svärfattliga uttryck i donationsbrefven. Jag vill endast anföra ett exempel från min hemtrakt. I ett donationsbref till vår kyrka af 1701 heter det: »Jag gifver jord och ränta af kronoskattehemmanet». Församlingen ingick till Kongl. Maj:t med anhållan att få denna ränta inlöst. Men kammarkollegium svarade: af ordalydelsen i donationsbrevet framgår, att donator skänkt både jord och ränta, och att jord och ränta varit förenade i en hand, och följaktligen skulle det vara frälsekatte-ränta. Nu är förhållandet lyckligtvis det, att kyrkans räkenskaper och sockenstämmoprotokollen från 1701 och den följande tiden finnas kvar. Af räkenskaperna framgår, att frälseräntan årligen är upptagen som inkomst i kyrkans räkenskaper, men ingen inkomst af egendomen. Följaktligen hafva jord och ränta icke varit förenade, utan det är ren skattefrälseränta. Jag fäste kammarkollegii uppmärksamhet derpå. Det svarades då: Ja, det är möjligt, men af ordalydelsen i donationsbrevet kan man draga en annan slutsats. Med detta exempel har jag velat visa, att det är alldeles nödvändigt, att frågan hålles öppen, så att regeringen finge taga den om hand och verkställa utredning. Den gäller icke stora summor. Om jag icke missminner mig, uppgick kapitalet af

frälseskatteräntor till omkring 4,000,000 kronor. Deraf är nu inlöst för nära 3,000,000, så att det återstår må hända för omkring 1,000,000 kronor. Men för dem, som tryckas af dessa räntor, af hvilka en del äro orimligt höga, vore en inlösning icke ovigtig. Missnöjet hos dem är så mycket större, som andra, till och med i samma mantal, fått sina räntor inlösta.

Om inlösen till statsverket af vissa frälseskatteräntor.
(Forts.)

Jag kan således icke annat än på det lifligaste hemställa, att kammaren genom bifall till min motion måtte uttala sig så, att frågan kan å nyo komma fram, ty genom enkelt afslag åstadkommes, att frågan icke kan åtminstone under den närmaste tiden återupptagas. Jag vidhåller mitt yrkande, äfven om jag skulle nödgas besvåra kammaren med en votering.

Herr Persson i Stallerhult anförde: Samma skäl, som motionären vid 1886 års riksdag anförde för sin motion i denna fråga, har han äfven nu anført, och statsutskottet har äfven på samma grunder som då nu afstyrkt motionen. När icke några nya skäl af motionären blifvit anförda, har utskottet icke heller ansett sig behöfva andraga några vidare skäl för afslag å motionen, utan nöjt sig med att åberopa de af 1886 och 1887 års statsutskott anförda, af Riksdagen enhälligt gillade skälen. Dessa anser jag äfven tillfyllestgörande och yrkar bifall till statsutskottets förslag.

Herr Petersson i Brystorp: Jag anser dem, som äro egare af frälseskatt hemman, synnerligen beklagansvärda. Deras grannar hafva kanske kommit i åtnjutande af lindring i sina skattebördor, men de hafva ej fått någon sådan. Då det deremot gäller utskylder, stå de i samma ställning. Jag tror, att statsutskottet i denna fråga gått allt för lättvindigt till väga och tagit allt för litet notis om huru det i verkligheten förhåller sig. Frågan hvad som är frälseskatt och hvad som är skattefrälse tarfvar en vida bättre utredning än den erhållit. Om man ser efter i jordeböckerna, så finner man, att samma hemman i den ena står upptaget som frälseskatte- och i den andra som skattefrälse. Denna fråga är af den invecklade beskaffenhet, att äfven kammarkollegium förklarar, att det i vissa fall är alldeles omöjligt att skilja mellan dessa slag af räntor; och jag har sjelf vid ett tillfälle, då jag besökte nämnda embetsverk för att vinna upplysning, erhållit samma besked.

Här säger nu utskottet, att den uppfattning om rättvisa och billighet, som af angifna skäl föranledt Riksdagens beslut om *skattefrälseräntornas* inlösen, deremot icke med skäl kunde åberopas i fråga om de från hemman af *frälseskatt* natur till ränteegaren utgående räntorna, hvilka så väl med afseende å deras tillkomst som deras storlek och beskaffenhet varit beroende på *enskildt aftal mellan räntegifvare och räntetagare*; och slutligen säger utskottet, att staten icke bör bry sig om eller kännas skyldig att inlösa räntor eller afgäld, som, utan någon statens mellankomst, tillkommit eller kunde tillkomma *genom aftal emellan enskilda säljare och köpare*. Om man emellertid går tillbaka till sådana räntor, för hvilka kronan tagit lösen och hvilka jemte egendomen kommit i samma persons hand, men

Om inlösen sedermera kommit att tillhöra annan person än hemmansegaren, så till statsverket af vissa frälseskatteräntor. kallas de strax frälseskatteräntor och få i så fall ej för statsverkets räkning inlösas, hvarigenom staten alltså inblandar sig i de enskildes affärer.

(Forts.)

Det tyckes vara på sin plats att med afseende å alla slags räntor, hvilka staten afhändt sig genom försäljning, byte eller gifva, samma lindring och afskrifningsförmåner, hvaraf öfrige till kronan skattskyldige räntegifvare kommit i åtnjutande, borde beredas, vare sig att dessa räntor må vara af frälseskatte- eller af skattefrälse natur; och det säkra är, att det finnes många egare af frälseskatt hemman, som med full rätt kunna göra anspråk på att komma i åtnjutande af den afskrifning å 30 procent å grundskatter m. fl. förmåner, som på senaste åren beviljats egare till skattefrälse hemman.

Af nu anförda skäl instämmer jag i herr Nils Olssons i ämnet väckta motion, till hvilken jag ber att få yrka bifall.

Herr Andersson i Högkil: Den ärade motionären yttrade, att statsutskottet allt för lättvindigt behandlat hans motion. Jag vill med anledning här af erinra, att statsutskottet vid 1886 års riksdag vid behandlingen af en utaf samma motionär då väckt liknande motion enhälligt afstyrkte densamma med begagnande af ungefär samma motivering som den, hvilken här förekommer för utskottets afstyrkande hemställan. Utskottet yttrade i sitt vid förstnämnda riksdag afgifna utlåtande, bland annat, följande: »Den skattefrälseränta, som ålegat det af motionären såsom exempel omnämnda $\frac{1}{16}$ mantal, upphörde att finnas till, då räntegaren inköpte hemmansdelen, hvilken genom ränte- och jordeganderättens förening i en hand erhöLL naturen af rent frälse. Då sedermera efter någon tid jord och ränta å nyo åtskildes, var den nya räntans tillkomst samt dess storlek och beskaffenhet beroende uteslutande af det aftal, som vid jordens försäljning träffades mellan säljare och köpare. Denna sistnämnda ränta är tydligen af frälseskatt natur; och då det icke synes tillrådligt att iklåda staten någon skyldighet att inlösa räntor eller afgäld, som utan någon statens mellankomst tillkommit eller kunna tillkomma genom aftal mellan enskilde, hemställer utskottet, att herr Olssons förevarande motion icke må af Riksdagens bifallas.»

Denna statsutskottets hemställan godkändes af Riksdagen, utan att en enda röst, icke ens motionärens, höjdes till förmån för motionen. Nu säger motionären uti sin motion i fråga om sådana frälseräntor, som, ehuru af skattefrälse natur, tillföre varit med jordeganderätten förenade, att »räntegaren» ofta för att utbekomma sin fördran, till hvars gäldande annan tillgång hos räntegifvaren saknats, »måst dels frivilligt och dels efter exekutiva åtgärder inköpa sjelfva hemmanet». Det är ju alldeles gifvet, att genom denna åtgärd dessa hemman fått frälseskatt natur. Men motionären deremot påstår, att vid sådant förhållande »föreningen af eganderätten till jord och räntan endast afsett en likvidationsåtgärd, som ej gerna borde kunna inverka på det föregående förhållandet mellan rätten till räntan och rätten till jorden». Möjligen kan denna förening benämnas med ordet *likvidations-*

åtgärd, men derigenom bör icke den egentliga innebörden af denna åtgärd förringas.

Motionären anför vidare, att kammarkollegii tolkning af kongl. förordningen den 11 september 1885 framkallat mycket missnöje, äfvensom att till följd dels af ofullständiga anteckningar från äldre tider, dels af otydliga och svärfatliga uttryck i gamla urkunder, kammarkollegium icke alltid kunde med säkerhet afgöra, huru vida en frälseränta skulle hänföras till den ena eller andra kategorien. För min del anser jag deremot, att kollegium vid denna tolkning gått fullkomligt riktigt till väga och just i det syfte Riksdag och regering afsett.

Slutligen yttrar motionären, att ur statsregleringssynpunkt denna fråga vore af ringa betydighet. Nej, herr talman, den kan tvärt om blifva af ganska stor betydelse för statsregleringen, i fall Riksdagen mot förmodan skulle slå in på den väg, motionären anvisar.

Jag anhåller slutligen att få erinra om utskottets motivering, deri det heter att den uppfattning om rättvisa och billighet, som föranledt Riksdagens beslut om skattefrälseräntornas inlösen, deremot icke med skäl kan åberopas i fråga om de från hemman af frälsekatte-natur till ränteegaren utgående räntorna, hvilka så väl med afseende å deras tillkomst som deras storlek och beskaffenhet varit beroende på enskildt aftal mellan räntegifvare och räntetagare, samt att det icke syntes utskottet tillrädligt att ikläda staten skyldighet att inlösa räntor eller afgäld, som, utan någon statens mellankomst, tillkommit eller kunde tillkomma genom aftal mellan enskilde.

Af nu anförda skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets afstyrkande hemställan.

Herr Olsson i Åttersta: Gent emot den siste talaren får jag anmärka, att utskottets kläm afser de från hemman af frälsekatte-natur till ränteegaren utgående räntor, hvilka med afseende å så väl deras tillkomst som deras storlek och beskaffenhet varit beroende på enskild öfverenskommelse mellan räntegifvare och räntetagare. Jag har ju i min motion sagt, att jag åsyftar blott sådana räntor, hvilka nu utgå af hemman, som tillika med hemmanets ränta ursprungligen tillhört kronan och af denna blifvit försälda till enskilde, i hvilkas hand jord och ränta vid köpet från kronan varit förenade. Nu antyder emellertid utskottet på det förhållande, att denne enskilde egare af både jord och ränta vid försäljning af jorden *förbehållit sig räntan*. Detta antagande är emellertid icke sant; ty räntan och jorden äro att betrakta såsom *två särskilda fastigheter*. Säljaren af jorden kan således, om icke räntan jemväl uttryckligen ingår i köpeaftalet, behålla räntan utan någon särskild öfverenskommelse derom, alldenstund räntan är att anse såsom en särskild fastighet.

Beträffande den siste talarens anmärkning, att jag vid 1886 års riksdag, ehuru motionär i ämnet, icke reserverat mig emot utskottets då afgifna afstyrkande utlåtande i anledning af min motion, så ber jag att få nämna, att min motion då afsåg ett *positivt förslag* om den ändring i kongl. förordningen den 11 september 1885 angående inlösen af skattefrälseräntor, att de deri använda uttryck icke *blifvit* med

Om inlösen till statsverket af vissa frälsekatte-räntor.

(Forts.)

Om inlösen till statsverket af vissa frälsekatte-räntor. (Forts.) jordeganderätten förenade» måtte utbytas mot »icke äro med jord-eganderätten förenade». I den nu föreliggande motionen har jag deremot endast föreslagit, det Riksdagen ville i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t ville vidtaga åtgärder för inlösande till statsverket af i motionen omförmälda räntor. Jag förklarade då också inom utskottet, att jag icke komme att reservera mig emot utskottets beslut, enär jag ville afvakta tilländagaendet af den tid, hvarunder skattefrälseräntorna skulle få inlösas.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats slutad, gaf herr talman-
nen, enligt de gjorda yrkandena, propositioner *dels* på bifall till utskottets hemställan och *dels* på afslag å densamma och bifall till den i ämnet väckta motionen.

Herr talmanen förklarade sig anse den förra propositionen hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, blef nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad statsutskottet hemställt i dess utlåtande n:o 19, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner nej, har kammaren, med afslag å utskottets nämnda hemställan, bifallit herr Nils Olssons i Åttersta uti ämnet väckta motion.

Omröstningen, i vanlig ordning företagen, visade 150 ja mot 42 nej; varande alltså utskottets hemställan af kammaren bifallen.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande n:o 20, i anledning af väckt motion om ändrade bestämmelser i fråga om tiden för kronoarrendenas och grundskatternas erläggande.

I detta utlåtande hemställde utskottet, att ifrågavarande inom Andra Kammaren af herr *A. G. Olsson* i Frösvi afgifna motion, n:o 51, icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I fråga härom anförde:

Herr Olsson i Frösvi: Herr talman, mine herrar! Emot ett enigt utlåtande från statsutskottet är det väl icke min mening att söka att åstadkomma något annat resultat inom kammaren. Men det vill synas

mig, att de skäl utskottet anfört för afstyrkande af motionen med större skäl kunnat användas för bifall till densamma, åtminstone i hvad den rörer kronoarrendenas fördelning i tvenne betalningsterminer. Det borde väl nemligen få anses bevisadt, att något större kassaförlag varit behöfligt särskildt af den omständigheten, att Kongl. Maj:t under de senaste två åren medgifvit just hvad jag i min motion begärt, och man har icke heller försport att för dessa båda år något kassaförlag varit behöfligt, icke heller att några förluster för statsverket uppstått, ehuru kassaförlagen troligtvis varit till stor lättnad för arrendenas ordentliga fullgörande under de senaste svåra åren.

Herr talman! Jag har icke något yrkande att göra, men vill endast uttala ett beklagande öfver det beslut, hvartill statsutskottet kommit.

Herr Eriksson i Mörviken: Då motionären icke framstälde något yrkande, skall jag inskränka mig till att anhålla om bifall till statsutskottets hemställan.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 13.

Likaledes biföllos statsutskottets härefter, hvart för sig, föredragna utlåtanden:

n:o 21, i anledning af väckta motioner om helgonskyldens afskaffande; och

n:o 22, i anledning af väckt motion om utredning rörande kronans eganderätt till ett jordområde inom Motala socken i Aska härad af Östergötlands län.

§ 14.

Till bordläggning anmälde

statsutskottets utlåtanden:

n:o 23, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående disposition af en del af indragna fanjunkarebostället 1 mantal Refvinge n:is 3 och 10 i Malmöhus län;

n:o 24, i anledning af väckt motion i fråga om afskrifning af den i Göteborgs och Bohus län utgående landskylden och beviljande af anslag för sådant ändamål; och

n:o 25, i anledning af väckt motion om inlösen till statsverket af skattefrälseräntor och kronotionde, som innehafvas under enskild eganderätt.

Kammaren beslöt, att dessa ärenden skulle å föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras framför de ärenden, som blifvit två gånger bordlagda.

§ 15.

För motions afgifvande hade sig anmält herr *P. G. Petersson* i Brystorp, hvilken nu aflemnade en af Kongl. Maj:ts till Riksdagen

afåtna proposition i samma ämne föranledd motion om tillägg till 17 kap. 4 § handelsbalken.

Denna motion, som erhöill ordningsnummer 173, begärdes på bordet och bordlades.

§ 16.

Justerades protokollsutdrag; hvarefter kammarens ledamöter åtskildes kl. 3.05 e. m.

In fidem
A. E. J. Johansson.
